

bununla birlikte üniversite dergileri ve yerel yayınlarla birlikte yayınları takip etmenin nerdeyse imkânsız bir hâle gelmesi, ağız çalışmalarını takip etmeyi oldukça güçleştirmiştir. Bu yorucu çalışmadan sonra ağızlarla ilgili bir internet sitesi kurularak bütün ağız bilimcilerle iletişim sağlanmalıdır. Belki uzun vadeli bir proje olarak bu bibliyografyada adı geçen bütün eserler veya birer kopyaları bir “ağız kütüphanesi” çatısı altında birleştirilerek ülkemizde bir ağız çalışmaları merkezi oluşturulabilir. Eserin yayımlandığı 2003 tarihinden bu yana ağızlarla ilgili bir çok kitap ve makale yayımlanmıştır. Kitabın yazarlarından beklentimiz bu yorucu ve rehber çalışmanın devamını sağlamaları ve ağız bilimciler arasında onlar vasıtasıyla sağlanan iletişimi devam ettirmeleridir.

Mehmet Dursun Erdem

Çiğdem Usta, *MİZAH DİLİNİN GİZEMİ*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.

Mizah ve gülme, önyargılar nedeniyle müstakil bir bilim olmak şöyle dursun; ciddi bir ilim konusu hâline dahi gelememiştir. Bu sahadaki çalışmaların nicelik ve nitelikçe yetersizliği de bunu kanıtlamaktadır. Bireyi rahatlatan, zekasını açan, toplumu kenetleyen, eleştirel yanıyla eğriyi doğruyu gösteren, bozuk düzeni sarsarak değişmesini sağlayan, bu nedenle de daima iktidarın hedef tahtasında yer alan mizahın, bilim adamlarımız tarafından bir an önce ele alınması bir zarurettir. Bu anlamda, genç dilbilimcilerinden Çiğdem Usta'nın yeni çıkan “Mizah Dilinin Gizemi” adlı çalışması, umut vericidir ve bu mevzuya yönelecek olanlara kaynak teşkil edecek bir başvuru eseri niteliği taşımaktadır.

Baş tarafında kısa bir önsöz ile kısaltmaların bulunduğu kitap, giriş ve iki ana bölümden teşekkül etmektedir. Giriş kısmında, gülme ve mizahın geniş bir teorisi verilmektedir. 21. yüzyılda dahi, gülme ve mizahın (gülmececinin) ne olduğu konusunda bir görüş birliği yoktur. Yazar, değişik fikirlere değinerek şimdiye kadar olan gelişmelerin bir fotoğrafını çekmektedir. Yine, daha önce yapılmayan bir sınıflamaya giderek gülmeyi; durum, toplumsal katman ve şekillere göre sınıflandırmaktadır. Mizah anlayışı, kesimden kesime, milletten millete farklılık göstermektedir. Bir İngiliz'in güldüğüne, bir Türk gülmez; ya da hukukçuların güldüğü ürün, diğer bir meslek grubu için komik olmayabilir. Usta, bunun nedenini de eğlendirici örneklerle ortaya koymaktadır. Bu bölümde, ayrıca, Türk mizah tarihinin bir panoraması sunulmaktadır; Keloğlan masallarından, Karagöz oyunlarına ve yazılı mizah ürünlerine kadar geniş bir yelpazede, Türk mizahının gelişim çizgisi tasvir edilmektedir. Burada en

ilginç kısım, gülmeye çeşitli dinlerde ve toplumlarda, özellikle de Türk toplumunda nasıl bakıldığının incelendiği kısımdır. Bilhassa, Göktürk yazıtları ve mitoloji türünleri ile ilgili veriler, dikkat çekicidir.

Birinci bölümde, insanın neden güldüğü sorusunun cevabı, kuramlar ışığında aranmaktadır. Bu yolda, gülme kuramları, çok geniş bir biçimde ve Türk mizahından örneklerle açıklanmaktadır. Yazarın kitabı asıl yazış gayesi, burada netleşmektedir. Yazar, dilin güldürme işlevini nasıl gerçekleştirdiğini izaha çalışmakta ve ilginç iddialarla, üretimlerle karşımıza çıkmaktadır. Yazara göre, mizah dili, şiir diliyle aynı dil oyunlarını ve aynı yapı biçimlerini kullanmaktadır. Yapı biçimleri; şiir alanında incelemeleri ile tanınan Leech tarafından tespit edilmiş olan sapmalar, koşutluklar ve yinelemelerdir. Usta, gülmece dilinde belirlediği, Doğu ve Batı söz sanatlarını da sentezlemiş; kaynaklarda rastlayamadığı söz sanatlarında terimlendirme girişiminde bulunmuştur.

Üçüncü bölüm, ikinci bölümde ortaya konulan iddiaların ispat edilmeye çalışıldığı; “Karagöz metinleri”, “Otogargara” ve “Sıdka” üzerinde yapılan bir uygulama denemesidir. Mizah dilinin geçmişten geleceğe nasıl şekillendiği de, bu kısımda belirlenmeye gayret edilmiştir. Bu esnada, günümüzün gülmece metinlerinin birkaç yeni oyun dışında, Karagöz ile aynı dil oyunlarını kullandığı tespit edilmiştir. Yani, bugünün mizahı bilerek veya bilmeden geleneğin mirasından yararlanmaktadır. Yahya Kemal, gelenekten faydalanmanın gerekliliğini şu mısralarla açıklamıştır: “Ne harâbî, ne harâbâtiyim/ Kökü mâzide olan âtfiyim.” Böylece eskilerin “imtidad” dediği, dilbilimde belki de metinlerarasılık olarak nitelendirilebileceğimiz hadisenin, mizah dilinde de olduğu, üçüncü bölümde net bir şekilde görülmektedir. Yine, uygulama çerçevesinde söz sanatlarına verilen örnekler; eğitimde de mizahın kullanılabileceğini fikrine örnek teşkil etmekte; söz sanatlarının bu tip mizahî örneklerle daha kolay öğretilileceğini düşündürmektedir.

Dünyada ve Türkiye’de hayli yeni bir sahada, nitelik ve nicelik bakımından zengin bir kaynakçaya dayanan (80’e yakın kaynak), ilginç iddialarla dolu, bol örnekli, uygulamalı ve söyleyecek yeni bir sözü olan, alanında bir ilk özelliği taşıyan bu eser, öncü olacak niteliktedir.

Esra Demir